

103/00.00.02.02/2021

17.2.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: O 48/2019 vp Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen - nykytila ja kehittämistarpeet

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Tuomioistuinvirastolta kirjallista asiantuntijalausuntoa asiassa.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että sille ei ole lyhyen toimintansa aikana ehtinyt juurikaan muodostua näkemystä siitä, millä tavoin tuomioistuinten toimialaan kuuluvien säädösten vaikutusarvioinnissa on onnistuttu ja millä tavoin sitä tulisi kehittää. Kokemuksemme vaikutusarvioinnista rajoittuvat lähinnä siihen, että olemme pyrkineet arvioimaan säädösehdotusten vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan omissa lausunnoissamme. Vaikutusarviointi edellyttää riittävän kattavia taustatietoja, joiden tulisi ilmetä säädösvalmistelun materiaaleista. Mikäli riittäviä taustatietoja ei ole käytettävissä, myöskään uudistuksen vaikutuksia ei useinkaan ole mahdollista arvioida luotettavasti.

Tuomioistuinten toimintakentällä säädösehdotuksilla voi olla monenlaisia vaikutuksia toisaalta tuomioistuinten toimintaan ja toisaalta merkittäviä vaikutuksia kansalaisten oikeudelliseen asemaan ja oikeusturvaan. Usein vaikutukset liittyvät tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden määrien muutoksiin ja niiden vaikutukseen tuomioistuinten työmäärään ja resursseihin. Oikeudenkäyntimenettelyä koskevien säädösehdotusten vaikutukset liittyvät usein uudistusten vaikutuksiin tuomioistuinten työmääriin. Esimerkiksi tuomioistuinten kokoonpanosäännösten uudistaminen vaikuttaa merkittävästi tuomareiden työmäärään. Tämänkaltaisten uudistusten vaikutukset on suhteellisen helppo arvioida luotettavasti tiedossa olevien asiamäärien perusteella. Tämän vuoksi tuomioistuinten ja Tuomioistuinviraston antamiin arvioihin tulisi myös suhtautua vakavasti ja ne tulisi ottaa huomioon tuomioistuinlaitoksen resursoinnissa. Mikäli luotettaviin arvioihin perustuvia vaikutuksia ei huomioida riittävästi, seurauksena

on usein tuomioistuinten käsittelyaikojen pidentyminen ja kansalaisten oikeusturvan vaarantuminen.

Usein luotettavaan vaikutusarviointiin liittyy merkittäviä haasteita. Esimerkiksi Sote-uudistusta koskevaan HE-luonnokseen sosiaali- ja terveysministeriölle antamassamme lausunnossa pyrimme arvioimaan uudistuksen vaikutuksia tuomioistuinten asiamäärien kehitykseen. Tämä osoittautui kuitenkin käytännössä mahdottomaksi, koska HE-luonnoksessa ei ollut esitetty mitään arvioita siitä, miten uudistus vaikuttaa esimerkiksi eri viranomaisten antamien valituskelpoisten ratkaisujen määrään. Mikäli meillä olisi ollut arvio siitä, kuinka paljon tällaiset viranomaispäätökset lisääntyvät, olisimme voineet suhteellisen luotettavasti arvioida uudistuksen vaikutuksia hallintotuomioistuinten asiamäärien kasvusta. Lausunnossamme pystyimmekin ainoastaan hyvin yleisellä tasolla toteamaan, että uudistus todennäköisesti tulee lisäämään eri viranomaisten valituskelpoisten päätösten lukumäärää, mikä johtaa myös hallintotuomioistuinten asiamäärien kasvuun samassa suhteessa. Ymmärrämme, että arviota viranomaisten päätösten määrän kehityksestä ei todennäköisesti ole ollut mahdollista tehdä. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että mahdollisen uudistuksen vaikutuksia seurataan alkuvaiheessa hyvin tiiviisti ja niihin reagoidaan nopeasti. Tuomioistuinviraston arvion mukaan uudistus saattaa lisätä tuomioistuinten asiamääriä merkittävästikin, mutta tarkemman arvion tekeminen on käytettävissä olevien tietojen perusteella käytännössä mahdotonta. Lisääntyviä asiamääriä varten tulisi saada tarvittavat lisäresurssit mahdollisimman reaaliaikaisesti, mieluiten etupainotteisesti, jotta voidaan estää asioiden ruuhkautuminen ja kansalaisten oikeusturvan vaarantuminen.

Edellä kerrotuista seikoista johtuen Tuomioistuinvirasto pitää vaikutusarviointia erittäin tärkeänä osana säädösvalmistelua ja sen lausuntovaihetta. Osittain vaikutuksia on suhteellisen helppo arvioida luotettavasti, jolloin asiantuntijan esittämille arvioille tulisi myös antaa riittävän suuri painoarvo ja ne tulisi ottaa huomioon asian jatkovalmistelussa ja esimerkiksi resurssoinnissa. Toisaalta luotettava vaikutusarviointi edellyttää usein taustatietoja ja selvityksiä, joiden tulisi olla käytettävissä asiantuntijalausuntoa laadittaessa. Erityisesti on syytä korostaa, että tuomioistuinten toiminnan osalta säädösehdotuksen vaikutukset liittyvät aina tavalla tai toisella kansalaisten oikeusturvan toteutumiseen.

Ylijohtaja

Riku Jaakkola